

ผลกระทบของการศึกษาแบบสมัยใหม่ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม

การศึกษาในโรงเรียนแบบสมัยใหม่ ที่รัฐบาลจัดการขึ้นได้เป็นองค์กรทางสังคม สร้างกำลังคนให้แก่วั การศึกษาจึงสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง เห็นได้จากกรณี รศ. 130 และกลุ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในการพิจารณาถึง บทบาทของการศึกษาที่สร้างผลกระทบต่อสังคมดังกล่าว ใ้คว่างประเด็นเรื่องไว้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการศึกษาที่เข้ากับสังคมไทยสมัยใหม่

บทบาทของการศึกษาในการสร้างความกีดกันทางสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการศึกษาที่เข้ากับสังคมไทยสมัยใหม่

ภายหลังการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการ สังคมไทยอยู่ใต้อำนาจรัฐ รวมศูนย์แบบรัฐชาติ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด ในการปกครองและบริหารประเทศ และอาศัยกลไกระบบบริหารราชการที่จัดการขึ้นใหม่ ด้วยการช่ขายอำนาจรัฐ ส่วนกลางให้เข้มแข็งมากขึ้น ระบบราชการจึงเป็นฐานอำนาจรัฐที่สำคัญ และการทำงานของระบบนี้ ขึ้นอยู่กับข้าราชการซึ่งประกอบด้วยข้าราชการระดับสูง ไ้แก่ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือเชื้อสายขุนนางเดิม กับกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากสามัญชน และเข้ารับราชการได้ เพราะจบการศึกษาจากระบบโรงเรียนสมัยใหม่

1 การสรุปสภาพสังคมไทย ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคม ในบทนี้เพื่อให้เห็น กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ นี้ ได้วิเคราะห์มานานมาแล้วในบทที่ 2 และบทที่ 6 ในที่นี้เพียงแต่นำ เสนอภาพกว้าง ๆ เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาในระบบใหม่ กับสังคมไทยขณะนี้ ใ้ชัดเจนขึ้น

และวิธีการปกครองที่จะทำให้ประเทศไทยเจริญได้อย่างรวดเร็วคือ การปกครองแบบรัฐสภาที่จำกัดอำนาจกษัตริย์ ให้อยู่ใต้อภิภูมย (Limited Monarchy) การปกครองระบอบใหม่นี้สามารถช่วยให้อาณาจักรได้รับการศึกษา สามารถปกครองตนเองได้และร่วมกันสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในประเทศไทย ความคิดนี้ปรากฏชัดในอุดมเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 ซึ่งได้ประกาศหลักการ 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยรวมเอาการจัดการศึกษาเข้าเป็นนโยบายหลักของรัฐ เพื่อสร้างความเสมอภาคให้แก่ราษฎรทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมสมัยนี้ ถูกกำหนดด้วยกฎหมายสมัยใหม่ ทำให้การจัดระเบียบทางสังคมแบบมูลนาย - ไฟร์ ถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร ฐานะของพระมหากษัตริย์คือ ผู้นำรัฐที่มีหน้าที่สร้างความเจริญให้แก่ประเทศ ส่วนราษฎรทุกคนนั้นตามกฎหมายแล้วถือว่ามิฐานะ เป็นพลเมืองของพระองค์เสมอภาคกันในสังคม

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้ว สังคมไทยซึ่งอยู่ภายใต้เงื้อมมือของโครงสร้างอำนาจรัฐรวมศูนย์การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทำให้การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจเป็นไปได้ไปอย่างจำกัด เพราะการผูกขาดของกลุ่มชนชั้นสูง เช่น เจ้านาย พ่อค้าคนจีน และชาวต่างชาติ ราษฎรส่วนใหญ่ยังทั่วกรรกรรม โดยขาดความรู้และกรรมวิธีการผลิตตามแนววิทยาศาสตร์ ในลักษณะนี้คนในสังคมจึงมีฐานะต่างกันเป็น 3 ระดับคือ พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของอำนาจรัฐ ข้าราชการ เป็นผู้มีฐานะทางสังคมรองลงมาและสามัญชนคนสองกลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้ปกครอง ซึ่งมีอำนาจเกียรติยศ ทรัพย์สิน ตำแหน่งและมีฐานะเหนือกว่าราษฎรทั่วไป ถึงแม้ว่าโดยนิตินัยข้าราชการสมัยใหม่จะได้รับพระราชทานเงินเดือน และต้องขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ แต่ในความเป็นจริงกลุ่มข้าราชการมีอภิสิทธิ์และโอกาสที่จะเบียดบังแสวงหารายได้หรือผลประโยชน์จากราษฎร ตามลักษณะมูลนายในระบบไฟร์ เพราะพระมหากษัตริย์ตรวจสอบได้ไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามกลุ่มข้าราชการนี้ยังมีความแตกต่างกันตามชาติกำเนิดแบ่งเป็น กลุ่มชนชั้นสูง และข้าราชการสามัญ ซึ่งจะกล่าวต่อไป ส่วนกลุ่มที่อยู่ในฐานะล่างสุดคือ ราษฎรสามัญผู้ผลิตพืชผลทางเศรษฐกิจอันเป็นรายได้หลักของรัฐ คนกลุ่มนี้ไม่อาจยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้เพราะยังมีวิถีชีวิตที่ยากจนและขาดเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ โอกาสเพียงประการเดียวที่คนเหล่านี้จะเลื่อนฐานะทางสังคมได้คือ ผ่านการศึกษา เนื่องจากในระบอบนั้นระบบราชการกำลังขยายตัว และมีความต้องการคนรู้หนังสือมารับราชการโดยไม่จำกัดชาติกำเนิด ทำให้ราษฎรสามัญที่พอมีฐานะ เขา เรียนหนังสือและสามารถเลื่อนฐานะเป็นข้าราชการได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ โครงสร้างการศึกษาของรัฐเท่าที่กล่าวมาทั้งหมด จึงมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสังคมคือ ใ้คว่างเป้าหมายเพื่อสร้างพลเมืองดีให้แก่รัฐ พลเมืองดีของรัฐนี้แบ่งตามสถานภาพของคนในสังคมได้เป็น 2 กลุ่มคือ ข้าราชการ และราษฎรสามัญ โดยวางแบบการศึกษาซึ่งมีอยู่ 3 ชั้น แบ่งเป็น 2 ระดับ และมีเนื้อหาความรู้ 2 ประเภท คือ ความรู้ทางจริยธรรม และความรู้ในการประกอบอาชีพ ที่แตกต่างกันไปตามฐานะของคนทั้งสองกลุ่ม

การศึกษาระดับล่าง เป็นขั้นประถมศึกษาและเป็นการศึกษาภาคบังคับสำหรับราษฎรทั้งประเทศ การศึกษาระดับนี้ ใ้คว่างขอบเขตความรู้ทางจริยธรรมเพียงเพื่อการฝึกหัดพลเมืองดีของรัฐ ด้วยการสร้างความสำนึกถึงการรวมชาติ เป็นการสอนอย่างง่าย ๆ ในรัฐจักอาณาเขตที่ตั้งประเทศ และรู้จักข้าราชการฝ่ายปกครองที่เป็นตัวแทนปกครองจากอำนาจรัฐส่วนกลาง ส่วนความรู้ด้านทักษะในการประกอบอาชีพนั้น ดูเหมือนรัฐบาลไม่ให้ความสำคัญเท่าค่านจริยธรรม เพราะต้องลงทุนสูงในการปลูกฝังความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเทคนิคและกรรมวิธีการผลิต ความรู้ส่วนนี้มีพื้นฐานที่ล่าหลังในสังคมชนบททั่วไป การตั้งขั้นประถมวิสามัญเพื่อสอนการเพาะปลูก จึงเกือบไม่มีผลและไม่เป็นที่นิยมของราษฎร ดังใ้กล่าวมาแล้ว การศึกษาสำหรับราษฎรทั่วไปจึง เน้นความสำคัญอยู่ที่การถ่ายทอดความสำนึกถึงความเป็นชาติที่กำหนดใ้ราษฎรต้องจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

การศึกษาระดับสูง ซึ่งจัดขึ้นเป็นชั้นมัธยมและอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งผลิตข้าราชการโดยเฉพาะ และจัดขึ้นสำหรับคนในสังคมที่มีฐานะและสติปัญญาใ้ได้แก่ ชั้นชั้นสูง พระบรมวงศานุวงศ์ หรือข้าราชการกับสามัญชนทางอาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น คหบดี. อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างระหว่างความรู้ของข้าราชการที่จบชั้นมัธยมกับอุดมศึกษานั้นอยู่ที่ชั้นมัธยม เป็นการศึกษาที่มุ่งผลิตข้าราชการระดับต้น ในขณะที่อุดมศึกษาเป็นการฝึกหัดข้าราชการชั้นสัญญาบัตรโดยตรงอย่างไรก็ดี ในช่วงที่ระบบราชการยังขาดบุคลากร

อย่างมาก มักปรากฏว่ามีผู้เรียนไม่สำเร็จชั้นการศึกษาบริบูรณ์จำนวนมากที่เข้ารับราชการ
 เสียก่อน อันเป็นผลให้มาตรฐานความรู้และการขยายตัวของโรงเรียนระดับนี้ดำเนินไป
 ไม่ได้ดั่งนี้ นอกจากการฝึกหัดข้าราชการแล้วในสมัยหลังที่ผู้บริหารการศึกษาในยุคต้นสมัย
 พยายามจัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญ เพื่อฝึกหัดข้าราชการระดับเทคนิคใหม่ความรู้วิชาชีพ
 นอกจากการเป็นข้าราชการได้ควย แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จนัก เพราะขาดเงินงบประมาณ
 และความสนับสนุนจากรัฐบาล มาตรฐานความรู้ของนักเรียนจึงไม่เพียงพอที่จะออกไปประกอบ
 อาชีพอื่นได้ เช่น นักเรียนพาณิชยกรรม ก็ไม่สามารถดสอบแข่งขันกับนักเรียนชั้นมัธยมใน
 โรงเรียนราษฎรอย่างโรงเรียนอัสสัมชัญ หรือกรุงเทพมหานครคริสเตียน ซึ่งมีการสอนวิชาสามัญ
 ธุรกิจเช่นกัน หรือนักเรียนครูเกษตรกรรม ซึ่งได้รับการฝึกหัดในคานการผลิตภัณฑ์กรรม
 แบบพาณิชยกรรม หรือการเพาะปลูกเพื่อการค้าที่ต้องใช้เงินทุนสูงในเนื้อที่เพาะปลูกขนาดใหญ่
 และใช้แรงเครื่องจักร ตลอดจนความรู้ทางเทคนิควิทยา ในการคัดเลือกพันธุ์ เป็นต้น
 แต่ในความเป็นจริง นักเรียนเหล่านี้มีภูมิลำเนาจากสามัญชน ซึ่งมีฐานะไม่ดีพอที่จะประกอบ
 การผลิตตามความรู้ที่เรียนมาได้ นอกเหนือจากปัญหาในเรื่องการขาดตลาด ที่ควรเป็นหน้าที่
 ของรัฐบาลที่จะช่วยเหลือ แต่รัฐบาลก็ไม่ได้เห็นปัญหาในเรื่องนี้เลย การศึกษาในระดับนี้
 จึงเป็นเพื่อผลิตข้าราชการ นักเทคนิควิทยาระดับต้นเช่นเดียวกับอุดมศึกษา ซึ่งวางรูปแบบ
 สำหรับการผลิตข้าราชการสัญญาบัตรแต่เฉพาะให้เพียงพอกับตำแหน่งและความต้องการของ
 ราชการฝ่ายทหารและพลเรือน รูปแบบการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษา
 ระดับสูง เท่านั้นที่มีผลถึงสถานะของราษฎรสามัญ ในขณะที่การศึกษาระดับกลางมีบทบาท
 แต่เพียงเป็นกลไกของรัฐ ในการรวมศูนย์ทางสังคมสร้างระบบความเชื่อในเรื่องรัฐชาติ
 การศึกษาระดับสูง ได้มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะเป็นการฝึกฝนข้าราชการ
 โดยเปิดโอกาสให้ราษฎรสามัญสามารถเลื่อนฐานะเข้ามารับราชการได้ ถ้าหากได้รับการ
 ศึกษา ในขณะนั้นระเบียบการการศึกษาในโรงเรียนจึงเปิดกว้าง ทาวิถีการชักจูงคนจาก
 ทุกชั้นให้นิยมการเล่าเรียน ด้วยการให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่นักเรียนระดับสูง เช่น ไม่ต้อง
 เสียค่าเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่ได้รับยกเว้นการเกณฑ์ทหาร โดยถือว่า เป็นนักเรียน
 ข้าราชการและได้รับเงินเดือนระหว่างที่เรียนอยู่ เมื่อสำเร็จการศึกษาก็ได้รับการบรรจุ

ให้เป็นข้าราชการสัญญาบัตรทันที ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับราชการไคว่จ้างให้คนเรียนหนังสือ เป็นการสร้างค่านิยมทางการศึกษาให้ราษฎรเห็นว่า การศึกษาเป็นหนทางนำไปสู่ชีวิตข้าราชการ สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนเครื่องจูงใจให้สามัคชนหันมาเลื่อนฐานะตนเองด้วยการเล่าเรียนมากขึ้น จนในระยะหลัง เมื่อราชการเริ่มได้โรงเรียนต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษา จึงเริ่มกวาดล้างการคัดเลือกและวางระเบียบการ เพื่อให้ได้นักเรียนที่มีสติปัญญาดี และมีฐานะพอที่จะเสียค่าใช้จ่ายการศึกษาได้เอง ถึงกระนั้นก็ดี สถาปนการทางสังคมเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นข้าราชการที่เป็นสามัคชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มผู้นำทางปัญญาที่ใหม่ เป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม คนกลุ่มนี้ คือผลผลิตของระบบการศึกษาในโรงเรียน การปลูกฝังความคิดและอุดมการณ์ตลอดจนทักษะที่ยอมรับเกิดขึ้นจากโรงเรียนเป็นเบื้องต้น ทั้งนี้ การศึกษาระดับสูง ชั้นมัธยมและอุดมศึกษา นอกจากได้ฝึกฝนทักษะตามระบอบการความรู้วิทยาศาสตร์และเทคนิควิทยาการขั้นสูง ซึ่งสำคัญและจำเป็นแก่ประเทศแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังความรู้ทางสังคม เป็นอุดมการณ์ที่สร้างแนวความคิดทางสังคม — การเมือง ชั้นพื้นฐานของนักเรียนเหล่านี้ กล่าวคือ นอกจากเป็นการย่ำถึงจิตสำนึกอันหนึ่งมีต่อชาติ ด้วยการสร้างความจงรักภักดีต่อองค์กษัตริย์แล้ว หลักสูตรการศึกษาในสมัยใหม่ ยังได้อธิบายถึงภาระหน้าที่และความชอบธรรมของนักเรียนเหล่านี้ในฐานะข้าราชการในอนาคต ให้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ราษฎรสมัยใหม่ได้รับการยกฐานะใหม่มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย ราษฎรทุกคนมีอิสระของตนเอง มีภาระในฐานะเจ้าของประเทศร่วมกันและต้องร่วมมือกับรัฐบาลในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชาติตามอย่างอารยประเทศ ข้าราชการถึงแม้จะเป็นผู้ปฏิบัติราชการสนองพระบรมราชโองการ แต่ต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรม เพราะหน้าที่ของกษัตริย์ในสมัยใหม่ คือผู้นำรัฐผู้ทำการดูแลปกครองราษฎรอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ข้าราชการจึงปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ จึงต้องรักษาหน้าที่ของตนให้เป็นไปเพื่อคุณและสุขของราษฎรตามแบบ "ข้าราชการ" (public servant) ในการปลูกฝังอุดมการณ์ส่วนนี้ของโรงเรียนที่หาญผู้นำรัฐได้พัฒนาความคิดแบบทหารนิคม โดยชี้ให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญของอำนาจหน้าที่

ทหารในฐานะพลังที่ยิ่งใหญ่ สามารถสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศไทยได้ด้วยการพัฒนา กองทัพให้เข้มแข็งจนสามารถสร้างอำนาจต่อรองทางการค้ากับชาติอื่น ๆ ได้ตามแบบประเทศ ซึ่งเจริญแล้ว ทหารซึ่งมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้าทันสมัยยังมีภาระในการ เป็นผู้นำ การขยายความรู้ไปสู่ราษฎร เพื่อสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย

ด้วยความสามารถในทักษะและอุดมการณ์ที่แน่วแน่ให้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ของ ผู้นำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ อันเป็นการศึกษาที่ปลูกฝังกันในโรงเรียนได้เป็นพื้นฐาน การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ข้าราชการรุ่นใหม่ถึงพลังในฐานะนักเทคนิควิทยาที่เป็นผู้ใช้ เทคโนโลยีโดยสร้างความเจริญเข้มแข็งให้แก่อำนาจรัฐและแก่ประเทศ

อย่างไรก็ดี อุดมการณ์ได้รับการพัฒนาเมื่อนักเรียนข้าราชการเหล่านี้ ส่วเร็จ การศึกษาออกมาปฏิบัติราชการ ชีวิตในระบบราชการท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของ กระแสความคิดทางสังคมการเมืองสมัยใหม่ เป็นปัจจัยที่ช่วยเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ ความคิดทางสังคม ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่เคยปลูกฝังมาแต่ในโรงเรียน จนก่อให้เกิดความขัดแย้ง กับอำนาจรัฐขึ้น

บทบาทของการศึกษาในการสร้างความคิดขัดแย้งทางสังคม

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า โครงสร้างการศึกษาแบบใหม่ ได้สร้างกำลังคนให้แก่ ระบบราชการ เป็นเหตุให้มีการขยายตัวของชนชั้นข้าราชการสามัญรุ่นใหม่ ปรากฏการณ์ รัฐบาลเองก็ไม่สามารถจะควบคุมไว้ได้ นอกจากนี้ระบบการศึกษาแบบใหม่ยังสร้างหลักสูตร ที่ปลูกฝังอุดมการณ์ทางสังคมและเสริมสร้างทักษะด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ชนชั้นข้าราชการ ซึ่งเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของรัฐในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นกลุ่มคนซึ่งมีอำนาจใน การควบคุมและใช้เทคโนโลยี อันเป็นทรัพยากรอำนาจทางการเมืองที่สำคัญ

ในเรื่องของอุดมการณ์ทางสังคมนี้ สรุปรประเด็นมาจากบทที่ 4 บทที่ 7-8 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ในส่วนที่กล่าวถึงหลักสูตรความรู้

การขยายตัวของกำลังคนในระบบราชการ โดยเฉพาะข้าราชการสามัญ ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นกลางในขณะนั้น มีผลกระทบสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับอำนาจรัฐภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ สาเหตุสำคัญของความขัดแย้งนี้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ซึ่งในหนังสือสรุปประเด็นให้เห็นชัดขึ้น

สาเหตุประการแรกเกิดจากการที่ผู้นำรัฐไม่สามารถสร้างสภาวะสมดุลขึ้นในการบริหารกำลังคนอันเป็นกลไกในระบบราชการ พระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ในขณะนั้นไม่สามารถจัดวิธีการปฏิบัติงาน ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ที่แอบแฝงอยู่ในราชการไทย การเลื่อนฐานะตำแหน่งทางราชการของแต่ละบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ใกล้ชิดและชาติกำเนิดมากกว่าการพิจารณาความสามารถก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่ข้าราชการในสมัยรัชกาลที่ 6 การที่ทรงสร้างกลุ่มข้าราชการบริหาร ซึ่งเป็นคนของพระองค์เอง การเลื่อนฐานะตำแหน่งในหน้าที่ราชการจึงตกอยู่แก่คนเหล่านั้น ครั้นถึงรัชกาลที่ 7 ก็ไม่อาจแก้ปัญหานี้ได้กลับสร้างความรู้สึกแตกแยกในหมู่ข้าราชการ ระหว่างกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ และกลุ่มสามัญชนเสียอีก เพราะทรงแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงและ "เล็ยง" ข้าราชการแต่เฉพาะพวกเชื้อสายเจ้านายและขุนนางเดิม

สาเหตุประการที่สองเกิดจากความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ที่ทำให้รัฐบาลไม่สามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าในประเทศตามอย่างอารยประเทศได้อย่างรวดเร็ว

1 พรเพ็ญ อันตระภูด, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว," หน้า 214 - 218.

สภาวะปัญหาของรัฐบาลดังกล่าว เป็นปัจจัยที่สร้างความขัดแย้งทางความคิด ของกลุ่มข้าราชการ การไม่สามารถรักษาคุณภาพในกลุ่มข้าราชการนั้นสร้างความไม่พอใจ ให้แก่กลุ่มคนซึ่งเขาไม่ถึงองค์พระมหากษัตริย์ และรัฐบาลประสบความสำเร็จในการพัฒนา ความเจริญให้แก่ประเทศ ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นอุดมการณ์ทางการศึกษาที่ปลูกฝังกันในโรงเรียนระดับสูง บรรดาข้าราชการที่ถือว่าตนมีความรู้ทาง เทคนิควิทยาศาสตร์ขั้นสูงในอำนาจที่ตนมีอยู่ใน ฐานะของผู้นำนโยบายเทคโนโลยี และกลไกระบบราชการ ยังมองเห็นถึงความล้มเหลวของระบบ ผู้นำแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นเมื่อข้าหลวง เรื่องความก้าวหน้าและความเจริญของประเทศอื่นที่คนกลุ่มนี้ได้รับไม่ว่าจากหนังสือพิมพ์ หรือจากการศึกษาในต่างประเทศ ใฝ่ให้ เห็นสอดคล้องกัน ถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ถ้าไม่เป็นระบอบรัฐสภาที่ พระมหากษัตริย์อยู่ใต้อำนาจ ก็เป็นแบบสาธารณรัฐ ซึ่งมีประธานาธิบดีหรือผู้นำที่มาจาก การเลือกตั้ง แทนพระมหากษัตริย์ซึ่งมีอำนาจสิทธิ์ขาดสมบูรณ์ ปฏิบัติของกรมข้าราชการจึง แสดงออกให้เห็นถึงการคัดค้านอำนาจรัฐในระบอบดังกล่าวนี้เห็นชัดในกรณี รศ. 130 และ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

อิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อการสร้างความคิดขัดแย้งในกลุ่ม ซึ่งคัดค้านอำนาจรัฐของ ทั้งสองกลุ่มนี้ เห็นได้จากพื้นฐานการศึกษาของคนในแต่ละกลุ่ม

กลุ่ม รศ. 130 เป็นกลุ่มการรวมตัวของพวกทหารสัญญาบัตรชั้นผู้น้อยรุ่นที่ ๑ ในกองทัพและเป็นกลุ่มที่มาจากสามัญชน คนกลุ่มนี้ตามที่ปรากฏรายชื่ออยู่ถูกทางราชการจะมี ทั้งสิ้น 92 คน¹ ในจำนวนนี้เป็นทหารบก 85 คน ซึ่งมาจากนักเรียนเสนาธิการทหารบก รุ่น พ.ศ. 2455 ถึง 10 คน² ทหารเรือ 3 คน ข้าราชการพลเรือนกระทรวงยุติธรรม 4 คน และกระทรวงกลาโหม 2 คน ภูมิหลังทางการศึกษาของคนกลุ่มนี้ มาจากโรงเรียนนายทหารบก

¹ แกมสุข นุมนนท์, "กบฏ รศ. 130 ยังเติร์กรุ่นแรก, (กรุงเทพฯ มหานคร : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522), หน้า 27 - 30.

² ปรากฏหลักฐานว่านักเรียนเสนาธิการในรุ่นนี้ไม่มีผู้ใดสำเร็จการศึกษา ของถูกส่งตัวกลับหมด.

และโรงเรียนกฎหมาย พวกทหารบกนี้เกือบทั้งหมดเป็นลูกศิษย์ของสมเด็จพระเจ้า กรมหลวงพิษณุโลก
 ประชานาถคุณวาทย์หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยและโรงเรียนเสนาธิการ ข้อสังเกต
 คือ คนกลุ่มนี้เป็นผลผลิตของระบบการศึกษาในประเทศโดยตรง พยายามทางความคิดและ
 ประสบการณ์นั้นเป็นสิ่งได้จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในประเทศ

ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ถึงแม้เป็นกลุ่มคนที่เป็
 การรวมตัวระหว่างข้าราชการทหาร และพลเรือนซึ่งมีทั้งมาจากเชื้อสายชนชั้นสูงและพวก
 สามัญชนชั้นกลาง ทั้งที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ และในประเทศ แต่ลักษณะรวมอันเป็น
 พันภูมิตั้งจากการศึกษาของผู้นำกลุ่มนั้นคือ มาจากโรงเรียนนายทหารและโรงเรียนกฎหมาย
 อีกเช่นกัน

การที่บุคคลในกลุ่มทั้งสอง มีภูมิหลังทางการศึกษาจากแหล่งเดียวกันเช่นนี้
 ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลของระบบการศึกษาในโรงเรียนทั้งสองแห่งที่มีต่อ
 ความคิดของทั้งสองกลุ่ม อันที่จริงแล้วการศึกษาระบบโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถม - มัธยม
 ก็มีบทบาทในการปลูกฝังความคิดอันเป็นอุดมการณ์ทางสังคมชั้นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่ความคิด
 ดังกล่าวได้รับการพัฒนาขึ้นในโรงเรียนการทหารและโรงเรียนกฎหมาย จนกลายเป็นอุดม
 การณ์ทางสังคม ที่ทำให้ข้าราชการเหล่านี้เห็นปัญหามันเมืองและเกิดความคิดขัดแย้ง
 ต่ออำนาจรัฐได้

สำหรับหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนนายทหารและโรงเรียน
 กฎหมายนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 8 ในที่นี้เป็นแต่สรุปประเด็นสำคัญเพื่อให้เห็นผลของ
 หลักสูตรความรู้ในการสร้างบุคลิกภาพและอุดมการณ์ทางสังคมในชั้นพื้นฐาน คือ

ด้านวิธีการศึกษา โรงเรียนทั้งสองแห่งได้รับการวางพื้นฐานระบบการเรียนการสอน จากผู้บริหารโรงเรียนซึ่งสำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตก โดยเน้นวิธีการเรียนการสอนตามวิธีการศึกษามัยใหม่ ที่ใช้ระบบเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องให้การทดลองและปฏิบัติให้เห็นจริง

ในค่านิยมหลักของโรงเรียนนายทหารนั้นเป็นการสอนทักษะทางวิทยาศาสตร์ การทหาร ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติอันเป็นเทคโนโลยีการทหารแบบใหม่ โดยสอนควบคู่ไปกับการความรู้ทางสังคม ซึ่งเน้นบทบาทความสำคัญของหน้าที่นายทหาร ที่ต้อง เป็นผู้นำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ ควบคู่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความเข้มแข็งของกองทัพ เป็นฐานอำนาจของการสร้างตัวด้วยการกำกับต่างประเทศตามแบบอย่างประเทศที่เจริญแล้ว เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น รัสเซีย หรือเยอรมัน ซึ่งสามารถค้าขายจนมีฐานะทาง เศรษฐกิจได้เพราะมีกำลังทหารที่เข้มแข็ง ในส่วนนี้นายทหารทุกคนจะได้รับการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ในฐานะจอมทัพ และผู้นำทางการปกครอง ซึ่งเป็นผู้นำโดยตรงของเหล่าทหาร และเป็นผู้นำของประเทศและราษฎรในการสร้างชาติให้เจริญแบบอารยประเทศ

ส่วนนักเรียนกฎหมายนั้นหลักสูตรการสอนเน้นให้รู้จักตีความและใช้กฎหมายสมัยใหม่ ซึ่งสร้างขึ้นจากระบบความคิดพื้นฐานที่ถือว่าราษฎรมีความเสมอภาคกัน ประเทศที่มีความเจริญและทันสมัย ต้องเป็นประเทศที่มีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ความสามารถและทักษะในการตีความดังกล่าวมีส่วนสร้างความรู้สึกลงในนักเรียนกฎหมายเห็นความสำคัญและหลักของความยุติธรรม ว่าขึ้นอยู่กับตัวบทกฎหมายมากกว่าองค์พระมหากษัตริย์

อย่างไรก็ดีอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ สามารถพัฒนาได้ในหมู่ข้าราชการสามัญ ที่ต้องเผชิญปัญหาในระบบราชการและมีความไม่พอใจในนโยบายและวิธีการแก้ปัญหาของผู้นำรัฐคนทั้งสอง กลุ่มพิจารณาว่า ปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง เป็นเพราะระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การที่พระมหากษัตริย์รวมอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียว เช่นนี้ ทำให้การบริหารประเทศประสบปัญหา ทำให้ประเทศเจริญได้ช้า ราษฎรส่วนใหญ่ยังยากจน